

Hodnocení: 20 bodů – líbí se mi hodně, že jste si zapamatovala, co jsme si říkali o tom vztahu purifikace a hybridizace (a v souvislosti s *Nikdy sme neboli moderný* to probíráte); ale strašně málo (a dost málo výslovně) si všímáte souvislostí těch jednotlivých Latourových textů; v textu máte řadu nedorozumění, zmatení a rozporů (příznačná je třeba závěrečná věta); a také spoustu jazykových a formálních nesrovnalostí

Vaňásková Barbora, UČO: 333407

SOC400: Věda, technologie, politika

Podzim 2012

Vztah mezi přírodou a společností z Latourových perspektiv

Závěrečná seminární práce

Tři práce Bruno Latoura z odlišných časových období týkající se sociologie vědy, technologie a politiky. Co nám tyto tři práce mohou nabídnout a co je jejich společným jmenovatelem? To jsou otázky, kterými se bude tato práce zabývat.

Bruno Latour, dnes již uznávaný sociolog/ antropolog, nám ve svých třech pracích nabízí vhled do jeho představy metodologie sociálně-vědních studií (*Science in Action* (1987), úvahu o (ne)- modernosti (*Nikdy sme neboli moderný* (2003)) a zamyšlení nad současným stavem sociálně vědních disciplín (*Když věci vracejí úder* (2002)). Ač všechny tyto práce byly napsány v posledním čtvrtstoletí, každá byla vydána v jiném desetiletí a kromě toho, že se týkají vědy, technologie a politiky, mezi nimi existují i další propojení. V této práci se pokusím nastínit některé z nich.

Latour nás provází vědou a na konkrétních příkladech nám demonstruje své koncepty a myšlenky. Celá jeho práce tak není pouhým teoretickým konceptem, něčím co dosud nebylo empiricky ověřeno, ale jedná se o komplexní práci, ve které jsou teoretické koncepty demonstrovány na skutečných případech vědy a technologie. Společným jmenovatelem všech tří děl je pak nesporně vztah společnosti a přírody, avšak v každé z prací nahlížených z trochu jiného úhlu pohledu.

V knize *Science in Action*, nejstarší z uvedených děl, nás Latour bere do světa černých skříněk a tvorby vědeckých faktů. Černé skřínky jsou podle Latoura takové vědomosti, fakta a technologie, které nikdo za běžných okolností nezpochybňuje. Zkoumat vědu a technologii

musíme dříve než je uzavřena do černé skříňky anebo musíme sledovat kontroverze, které tyto skříňky znovu otevírají. Vědu a technologie musíme dle Latoura sledovat *in action*, ve chvílích, kdy se věda dělá, a ne naši „připravenost“ dělat vědu a technologii. Otvíráním černých skříněk se nám ukazuje komplexnost a složitost utváření vědeckých faktů, které nejsou jen výsledkem přímého pozorování přírody vědou.

V tomto procesu vytváření faktů je zahrnuto daleko více aktérů. Vědu tak není možné studovat pouze v kontextu čistého vědeckého bádání, ale musíme zde zahrnout i aktéry jako je rétorika, laboratorní bádání a společenský a kulturní kontext. Rétorika odkazuje k tomu, že veškerá vědecká činnost musí být podepřena vědeckými pracemi, které ji předcházely, a které velká část vědců uznává. Pro mnoho pochybovačů není podložení literaturou dostatečné, a proto mohou vytvořit nové a lepší laboratoře, ve kterých se výsledky práce znovu ověřují na lepších přístrojích a pomocí lepších postupů. Vědecké tvrzení, které se ještě nestalo černou skříňkou, musí dále obstát v mnoha soudech a projít dalšími zkouškami, které jsou nutné proto, aby mohl být označen jako uznávaný vědecký fakt. Nesmíme také opominout otázku peněz a to, zda má o daný problém někdo zájem, což může být pro konstrukci faktu klíčové. Výsledné uznání či odmítnutí vědeckého tvrzení, pak nezávisí pouze na čisté vědě, ale musíme vzít v potaz i další aktéry.

Fakta tedy vznikají mísením lidských a ne- lidských aktérů. Oboje je nutné zkoumat symetricky, proto abychom mohli odhalit jejich složité sítě, ve kterých se nacházejí. Asymetrickým zkoumáním aktérů bychom dostali neúplný a zdeformovaný obraz sítě vztahů, který by kladl důraz jen na některé aktéry. Jednoduše řečeno, tvorba faktů je kolektivní proces, ve kterém je zahrnuto mnoho aktérů, ať již lidských nebo ne- lidských a konstruovaná fakta jsou tak silná/ slabá, jak jsou silné/ slabé jejich černé skříňky.

V knize *Nikdy sme neboli moderný* se Latour zabývá tím, zda skutečně žijeme v moderní době, tak jak se to obecně chápe. Latour analyzuje a rozebírá teorii modernity, přičemž dochází k závěru, že v moderní době, v té podobě, jak o ní smýšlíme, nežijeme a ani jsme nikdy nežili. Neznamena to však, že modernita jako taková nemá žádnou sílu a vliv na společnost, v níž žijeme. Modernitě je nutné rozumět spíše jako snaze vymanit se z před-modernosti a vymezit se vůči ní, jako něčemu co se nás netýká a co je dávno překonané.

Dle teorie modernity máme žít ve světě, kde příroda a společnost jsou dva protichůdné póly, které se stojí proti sobě. Úkolem modernity je smíšené objekty/ hybridy očist'ovat- dělit je znovu na přírodní a společenské faktory. Z pohledu modernity je tak věc buď příroda, nebo společnost, a nic mezi tím. Modernita odmítá existenci hybridů a snaží se je eliminovat.

V tomto bodě však selhává. V reálném světě hybridy vesele bují, tak jak to například ukazuje Latour na začátku knihy na příkladu novinových článků.

V čem je tedy dle Latoura síla modernity? Latour říká, že není důležité to, zda hybridy existují nebo ne, ale klíčovým je vztah mezi procesem překládání (vytvářením hybridů) a očišťování (znovurozdělení na přírodu a společnost). Tyto dva procesy jsou komplementární a jeden bez druhého nemůže existovat. Pokud chceme něco očišťovat, musíme mít něco, co bylo přeloženo. Modernita tak vlastně mlčky schvaluje existenci hybridů proto, aby mohla sama sebe teoreticky ustavit. Je to tedy takový uzavřený kruh, kde jeden prvek nemůže existovat bez druhého. Čím víc budeme očišťovat, tím více zde bude hybridizace. Moderní lidé si ale právě myslí, že pokud bude proces purifikace úspěšný a všichni hybridy budou zničeni, modernita bude nastolena a starý předmoderní svět bude překonán.

Tento starý předmoderní svět je z hlediska modernity minulost, něco, na co je lepší zapomenout. Chápe jej jako dobu temna a snaží se vůči němu vymezit. Modernita tak naprosto odmítá minulost, ve které předmoderní lidé žili v symbióze s hybridy. Minulost není jen modernitou odmítána, ale snaží se ji za sebou smazat. Pro modernitu existuje pouze pohyb vpřed, jímž je pokrok či nějaký epistemologický zlom. Radikálně zavrhuje představu plynulosti času. Minulost se však vrací, protože moderní představa času nemá žádný vliv na plynulost času kolem nás. Modernita v tomto bodě opět selhává. Sama je neschopná odstranit svoji minulost už tím, že se snaží o historické rekonstrukce.

Celá tato idea odmítání minulosti pochází z moderní ústavy, která čas chápe jako revoluci, kterou musíme stále opakovat- zanedbává totiž „všetky okolnosti vzniku přírodních objektů a robia z tak z nich náhleho vynorenia zázrak.“ (Latour 2003: 93)

Modernita tedy zavrhuje minulost, jako něco co ji omezuje a brání v pokroku. V případě otevírání černých skříněk se však do minulosti vracíme. Jen takováto cesta zpět nám umožňuje studovat jejich vznik a konstrukci faktů. Otevíráním černí skřínky cestujeme do minulosti, do doby, kdy věda a technologie teprve vznikala a nebyla považována za samozřejmou součást přírody. Tato „samozřejmost“ byla odkryta až díky vědeckému zkoumání. Tato součást přírody není vidět, dokud ji proces vědeckého zkoumání neodhalí. Po tomto odhalení se nám už jeví jako něco, co tu vždy existovalo.

Když věci vracejí úder je článek, ve kterém Latour ukazuje význam sociologie vědy pro sociální vědy. Shrnuje působení sociologie vědy a ukazuje výhody jejího způsobu zkoumání. Poukazuje na to, že v dnešní světě plném hybridů, není možné, aby se vědci drželi svých uzávorkovaných světů, ale že je „ten nejvyšší čas, aby sociální vědci zapomněli na to, co je rozděluje, a začali se společně zaobírat těmi „věcmi“, jejichž hybridní povaha je v praxi

už dávno sjednotila.“ (Latour 2003: 14) Znamená to, že vědci by se neměli zabývat jen tím, co považují ze svého hlediska za důležité, ale měli by být více otevření vůči svému objektu zkoumání. Přestože tyto objekty neumí mluvit jako lidé, jsou jedinečné svou schopností namítat a protestovat proti tomu, co se o nich říká. Nejsou tak pasivními subjekty- „jen věcmi“, ale i rovnocennými partnery, kteří mohou ovlivnit směr bádání. Vědu tak nemají dělat jen samotní vědci, ale má být tvořena „dialogem“ mezi vědcem a věcí- mezi lidským a nelidským faktorem.

Ačkoli se Latour zabývá sociologií vědy technologie a politiky, jeho myšlenky a ideje přesahují tento obor sociální vědy a mohou být v mnoha ohledech inspirativní i pro ostatní sociálně vědní vědce (a nejen pro ně), pokud mají snahu se vymanit z konzervativních pohledů na vědní obory. Latour navrhuje, aby se vědci oprostili od tradičních způsobů zkoumání „sociální“ a zaměřili jsme se přímo vědu v jejím jednání („science in action“).

Zdroje:

LATOUR, Bruno (1987): *Science in action: How to follow scientists and engineers through society*. Milton Keynes: Open University Press

LATOUR, Bruno (2002): Když věci vracejí úder: Co mohou sociálním vědám přinést "vědní studia". *Biograf* (29): 3-20

LATOUR, Bruno (2003): *Nikdy sme neboli moderný*, Bratislava: Kaligram